УДК 336.027

Тетяна КІЗИМА,
Вікторія ОНИЩУК

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Розглянуто теоретико-методологічні засади формування грошових переказів трудових мігрантів, а також проаналізовано їх обсяг, канали і напрями використання. Наголошено на ключових проблемах, пов'язаних із об'єктивною оцінкою обсягів міграційного капіталу та забезпечення чіткої державної політики регулювання доходів трудових мігрантів. Зазначено переваги та визначено ризики стимулювання грошових надходжень від трудових мігрантів. Окреслено зарубіжний досвід регулювання грошових переказів трудових мігрантів. Надано рекомендації щодо державної політики України в сфері регулювання міграційного капіталу.

Ключові слова: *трудова міграція, міграційний капітал, доходи від трудової міграції, грошові перекази трудових мігрантів, доходи домогосподарств, добробут домогосподарств.*

Татьяна КИЗЫМА, Виктория ОНЫЩУК

Государственная политика стимулирования денежных переводов трудовых мигрантов: зарубежный опыт и отечественные реалии

Рассмотрены теоретико-методологические основы формирования денежных переводов трудовых мигрантов, а также проанализирован их объем, каналы и направления использования. Отмечены ключевые проблемы, связанные с объективной оценкой объемов миграционного капитала и обеспечения четкой государственной политики регулирования доходов трудовых мигрантов. Указаны преимущества и определены риски стимулирования денежных поступлений от трудовых мигрантов. Проанализирован зарубежный опыт регулирования денежных переводов трудовых мигрантов. Обоснованы направления совершенствования государственной политики Украины в сфере регулирования миграционного капитала.

Ключевые слова: *трудовая миграция, миграционный капитал, доходы от трудовой миграции, денежные переводы трудовых мигрантов, доходы домохозяйств, благосостояние домохозяйств.*

Tetjana KIZYMA, Viktorija ONYSHCHUK

State policy in migrant remittances incitement: international experience and domestic realities

Introduction*. State policy of incomes regulation of migrant workers is an important component of social policy, as sustainable economic development, people's welfare increase is impossible without the formation of socially rightful and economically prosperous society.*

Purpose *lies in reasoning the economic essence of remittances, as well as analysis of the main vectors of state policy in the income regulation of from labour migration with appropriate verification of existing problems and outlining suggestions for its improvement in current conditions.*

Results. *Considering this study we suggest: improving the mechanism of remittances, encourage remittances from labour migrants to increase their volumes; create conditions for the productive use of remittances; direct transfers for the benefit of small business; increase the level of financial literacy of migrants and their families; promote legal and organized migration; establish close links with the diaspora, and etc.*

Conclusion. *The maximal effort should be made to civilize the migration processes, in order to launch successfully all the infrastructural chains of departure, employment, transfer of funds, returning emigrants back to their motherland. If the authorities fulfill this, millions of workers will reward them with the significant increase in remittances into Ukraine, new knowledge, experience, innovation, investment, creation of new enterprises at home, and therefore, new workplaces.*

Keywords: *labor migration, migration capital, income from labor migration, remittances of migrant workers, household income, household wealth.*

JEL Classification: D100.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції та глобалізації національних економік міграційні процеси набувають все більшої активності. Динамічно зростають і масштаби грошових переказів трудових мігрантів в країну їхнього походження. Причому темпи зростання обсягів таких переказів в кілька разів перевищують відповідні темпи зростання чисельності мігрантів. Саме через це у системі міграційних процесів все частіше акценти зміщуються з проблем трудової міграції до проблем грошових переказів. Адже для більшості країн, що розвиваються (і які здебільшого виступають донорами робочої сили) трудова міграція здійснює певний економічний ефект: мігранти забезпечують країни походження значними притоками капіталу у формі грошових переказів, зменшуючи вплив економічних криз і соціальних шоків та частково вирішуючи проблеми зайнятості населення.

Державна політика регулювання доходів трудових мігрантів є важливим компонентом соціальної політики, оскільки сталий економічний розвиток країни, підвищення добробуту населення є неможливими без формування соціально справедливого та економічно благополучного суспільства. В ринкових умовах господарювання, де все більшого значення набуває приватна власність, розвиток конкуренції та підприємництва, гостро постає проблема соціального захисту населення державою, а особливо тих його прошарків, які є малозабезпеченими. Зрозуміло, що саме низький рівень заробітної плати, який не відповідає рівню цін, сформованих в країні, спонукає наших громадян шукати можливості для більших заробітків на закордонних ринках праці і пересилати частину зароблених коштів на батьківщину для того, щоб підвищити рівень життя членів своєї родини.

Тому обґрунтування економічної сутності, виокремлення класифікаційних ознак грошових переказів у системі міграційного капіталу, характеристика шляхів надходження грошових переказів трудо-

вих мігрантів до національної економіки та удосконалення державної політики стимулювання грошових переказів є дуже важливими аспектами наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами оптимізації та регулювання доходів трудових мігрантів займалися такі вітчизняні науковці: А. Гайдуцький, Л. Галькова, Л. Ткаченко, О. Позняк, Л. Курій, а також зарубіжні дослідники: Маноло Абелла, В. Сойфер, Р. Родрігес, П. Стакер та ін. Однак, віддаючи належне науковим здобуткам цих вчених, зазначимо, що окремого дослідження в сучасних умовах потребує окреслення основних напрямів діяльності держави в контексті стимулювання грошових переказів трудових мігрантів.

Метою статті є аналіз основних векторів державної політики у сфері регулювання грошових переказів трудових мігрантів з відповідною верифікацією існуючих проблем та окреслення пропозицій щодо її удосконалення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує чимало досліджень, у яких аналізуються детермінанти грошових переказів. Ця проблематика досить ґрунтовно розглянута на теоретичному рівні, проте, як не парадоксально, емпіричні дослідження не є численними.

Джерелом для оцінки обсягів грошових переказів трудових мігрантів є статистика національних банків. Однак, на думку експертів, вона недосконала і не забезпечує повноти даних. По-перше, низка країн (передовсім, найбідніших, із нестабільною політичною ситуацією) взагалі такої статистики не ведуть. По-друге, вкрай складно на основі наявних даних відокремити перекази мігрантів від інших приватних переказів. По-третє, статистичні дані в багатьох країнах неповні, оскільки в них не враховуються трансакції небанківських установ. Якщо ж говорити про українські реалії, то накопичення такої інформації відбувається лише протягом кількох останніх років, тому неможливо простежити більш довготривалі тенденції. Проте найголовніше – це те, що значна частина грошових переказів трудових мігрантів надходить неофіційними каналами, перевозиться власноруч і, очевидно, до банківської статистики потрапити не може. Структуризація основних причин небажання українських мігрантів користуватися системами грошових переказів показана на рис. 1.

Так, 52% опитаних респондентів уникають системи грошових переказів, оскільки

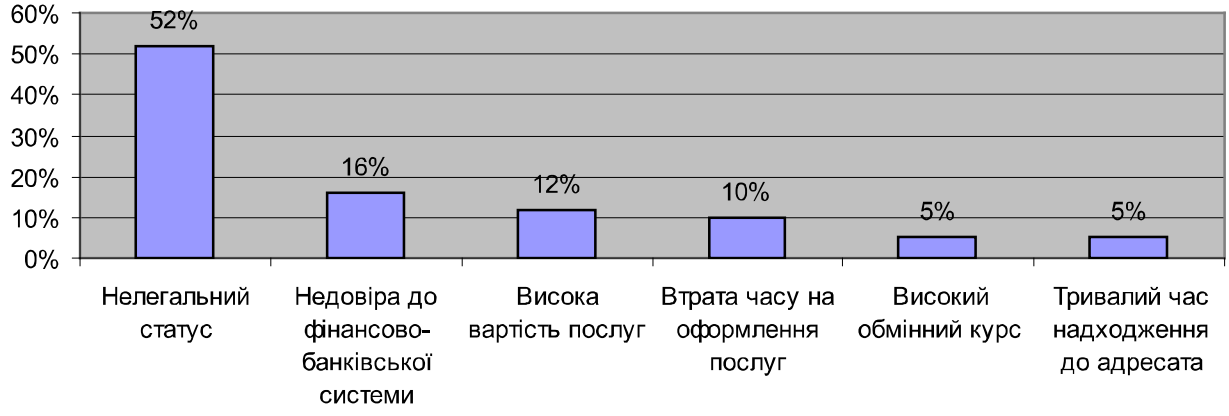

Рис. 1. Структуризація основних причин відмови українських мігрантів користуватися системами грошових переказів*

* Складено на основі [1, 124].

мають нелегальний статус перебування в країні-реципієнті, а тому мають побоювання щодо їх викриття правоохоронними органами. 16% українських трудових мігрантів, маючи негативний досвід користування банківськими продуктами на батьківщині, не довіряють фінансово-банківській системі країни, в якій перебувають. Ще 12% вважають, що послуги, які стосуються переказу грошей, є дорогими. За інформацією інформаційно-аналітичного порталу Українського агентства фінансового розвитку, вартість комісій становить 25–50 дол. США при пересиланні з-за кордону 1000 дол. США, а також існують суттєві обмеження по сумах, що пересилаються без відкриття рахунку [1, 116]. Обмеження в цьому випадку можуть бути трьох типів: прописані українським законодавством, законодавством країни-відправника та власні обмеження міжнародної системи переказів. Що стосується переказів без відкриття рахунку (у тому числі термінових грошових переказів), то в один операційний день фізична особа може одержати суму, яка не перевищує в еквіваленті 50000 гривень.

Якщо ж сума перевищує цей еквівалент, то банк такий переказ зараховує на поточний рахунок одержувача у валюті переказу [2, 31]. Стосовно "закордонних" обмежень, то максимальна сума, яку фізична особа може переказати через кордон в Україну, для кожної країни може бути різною. Насамперед, це залежить від законодавства країни-відправника коштів. Наприклад, з Росії резидент без відкриття рахунку може відправити в день кошти у сумі, яка не перевищує еквівалент 5000 дол. США. Що стосується власних обмежень міжнародної системи платежів, то найчастіше вони становлять 5000 дол. США або 10000 дол. США [2, 42].

Ще 10% опитаних не користується системою грошових переказів через бюрократичні процедури (необхідність відкриття рахунку та надання гарантій) та втрату часу на оформлення послуги, 5% – через високий обмінний курс, і ще 5% – через тривалий час надходження до адресата (хоча на даний момент деякі міжнародні системи платежів, такі як Western Union, Moneygram гарантують одержання коштів вже через 15 хвилин після їх відправлення).

Варто зазначити, що способів надходження грошових переказів є багато. Так, офіційними каналами надходження грошових переказів з-за кордону є системи грошових переказів, банківські установи, кредитні спілки, пошта тощо. Неофіційними способами міграційний капітал може надходити безпосередньо через самого мігранта, через водіїв автобусів чи провідників потягів, агентів торгових компаній, посилки тощо.

Міжнародні порівняння свідчать, що мігранти мають вагомі причини уникати користування послугами фінансових інституцій. Адже правила та методи оформлення переказу є досить жорсткими, а тому поки вони не лібералізуються, сподіватись на їх привабливість марно. Тому, з одного боку, слід вдосконалювати, а з іншого – спрощувати доступ до фінансово-банківської системи задля отримання вигоди усіх учасників цього процесу: трудових мігрантів та їхніх рідних і близьких, держави, системи грошових переказів.

Варто зазначити, що величина міграційних заробітків залежить від низки чинників, до яких відносять:

- чисельність українських трудових мігрантів та їх розподіл за контингентами (залежно від країни перебування та виду діяльності);
- середню тривалість прикладання праці представників кожного з виокремлених контингентів трудових мігрантів;
- заробітну плату кожного контингенту працівників-мігрантів [3, 58].

У зазначеному контексті необхідно відмітити, що додаткові доходи, які отримують домогосподарства у вигляді грошових переказів із-за кордону, стали ефективним інструментом боротьби з бідністю, набули характеру "самодопомоги" та перевищили розміри офіційної допомоги держави. Сьогодні домогосподарства самостійно визначають напрями витрат отриманих коштів, реалізовуючи власні стратегії скорочення бідності. Статистика свідчить, що свої заробітки трудові мігранти витрачають насамперед на поліпшення житлових умов, освіту, медичне обслуговування, придбання автомобілів, складної побутової техніки (тобто, кошти в основному витрачаються на споживання). А ринки житла, освітніх послуг, автомобілів відчувають настільки сильний приплив коштів трудових мігрантів, що ціни на них стають невиправдано високими [3, 118].

І лише трохи більше 8% заробітчан вкладали кошти у відкриття чи розширення власного бізнесу. Переважно мігранти інвестують в торговельні підприємства, кафе, ресторани, готелі. Якщо додати до цього інвестиції у власне присадибне господарство, то можна говорити про 10–15% зароблених за кордоном коштів. На жаль, статистичних свідчень про вагомі інвестиції у розвиток аграрного чи промислового виробництва немає. Причина полягає в недостатніх для інвестицій сумах заробітків, недоступних дешевих кредитах, несприятливому для малого бізнесу інвестиційному кліматі в країні. Не менше значення має неготовність самих мігрантів до започаткування власного бізнесу. Погана поінформованість щодо ситуації на батьківщині, зокрема бізнесових можливостей і законодавчих вимог, втрата соціальних зв'язків, недостатні знання у сфері підприємництва, а також особистісні характеристики значної частини мігрантів, які повертаються, обумовлюють їхній невисокий підприємницький потенціал [4, 26].

Якщо взяти до уваги той факт, що масштаби зовнішньої трудової міграції становлять 14–15% від загальної чисельності населення, то можна стверджувати, що доходи від трудової міграції в сучасних умовах є суттєвим джерелом формування сукупного доходу домогосподарств (суми доходів, які домогосподарство отримує з різних джерел у грошовій чи натуральній формі). Сукупний дохід, розрахований за нормами та нормативами споживання, повинен бути вищим, аніж прожитковий мінімум, щоб забезпечити населення першочерговими життєвими засобами [5, 18].

Оскільки вплив грошових переказів на розвиток країни-реципієнта великою мірою залежить від її соціально-економічної політики, детального аналізу потребує досвід зарубіжних держав щодо стимулювання припливу та використання грошових надходжень від мігрантів. Політика у цій сфері зазвичай розвивається за чотирма основними напрямами: удосконалення механізму переказів, у т. ч. спрямування переказів офіційними каналами; стимулювання переказів з метою збільшення їх обсягів; заохочення продуктивного використання переказів; спрямування переказів в інтересах розвитку [6, 17].

Варто зазначити, що існує низка країн, де уряд ставиться до своїх мігрантів із вдячністю за значне зниження соціального навантаження на ринок праці й соціальних виплат та істотне поповнення дохідної частини платіжного балансу країни. Зокрема, влада Філіппін відмовилась від ідеї створення в країні для всіх своїх мігрантів робочих місць з високими заробітками, адже в умовах відкритої економіки, вільного руху капіталу і робочої сили, наявності в інших країнах із гострими демографічними проблемами вільних робочих місць, розв'язати

проблему повної зайнятості неможливо. Тому, вважає уряд, потрібно не протистояти міграційно-трудовому процесу, а сприяти, організовувати і цивілізовувати його.

У Філіппінах створено цілу систему інституцій для забезпечення успішного виїзду, працевлаштування, переказування грошей і повернення мігрантів на батьківщину. Понад 30 державних установ співпрацюють з мігрантами, з них – 15 опікуються тільки проблемами філіппінців за кордоном. Усі держоргани з питань роботи з мігрантами входять до спеціального пулу (Migration Family Circle) і зобов'язані співпрацювати між собою. Загалом усі заходи щодо роботи з мігрантами можна поділити на три групи програм: соціальні, економічні, промокомпанії [7, 28].

Стосовно соціальних програм зазначимо, що у Філіппінах значну увагу приділяють підвищенню фінансової грамотності мігрантів. Кожен громадянин, що планує покинути країну, зобов'язаний взяти участь в одноденному семінарі OWWA й отримати сертифікат про його проходження, який потім пред'являтиме на наступних етапах підготовки до виїзду. На цих семінарах громадян інформують про правила поведінки в країні працевлаштування, про національні особливості, надають дані про послуги дипломатичного корпусу, телефони служби підтримки тощо. Особливу увагу приділяють фінансовим питанням – способам заощадження та накопичення коштів у країні перебування і на батьківщині, а також каналам переказування коштів додому. Питання фінансового характеру висвітлюють представники фінансово-банківських організацій [7, 30].

Комісія CFO створила пенсійний фонд для філіппінських мігрантів, що безпечно надає послуги з лікування та підтримання мігрантів-пенсіонерів, які повернулися додому і робили в нього внески під час роботи за кордоном.

Починаючи з 1995 року, влада робить усе для того, щоб мігранти поверталися назад із зароблением капіталом і розвивали підприємництво на батьківщині. Зокрема, у Філіппінах дозволено безмитне ввезення: матеріальних цінностей у будь-якій кількості протягом першого року; книжок, журналів, іншої періодики для навчальних цілей (створення освітніх закладів); комп'ютерного та медичного обладнання для відкриття приватної медичної практики [7, 30].

Філіппінські мігранти з іноземним громадянством можуть претендувати на отримання подвійного громадянства. Це дає їм право володіти нерухомістю, займатися бізнесом, а також інвестувати в сектори економіки, заборонені для іноземних інвесторів: створення регіональних банків, освітніх закладів, мас-медіа, а також займатися видобуванням копалин. Мігранти-інвестори можуть також претендувати на пільгове кредитування від філіппінських держбанків.

Центробанк країни запустив економічну й фінансову навчальну програму (EFLP) для філіппінських мігрантів та одержувачів переказів. Програма рекламує і просуває офіційні канали й способи переказування, заощадження й інвестування коштів на батьківщині. Для цього використовуються аудіо- та відео презентації, тренінги, інтерактивні ігри, історії з життя інших мігрантів. Так, за 2008–2010 рр. було проведено 46 тренінгів для 5,5 тис. одержувачів переказів, а також 14 тренінгів за кордоном для 2,2 тис. філіппінців у восьми країнах світу [7, 31].

Найпростіший шлях спрямування переказів на розвиток країни походження мігрантів – контроль за цим фінансовим потоком, його оподаткування, вимога до мігрантів переказувати певні суми через національні фінансові установи. Наприклад, Єгипет зобов'язав мігрантів переказувати додому щонайменше 10% заробітків. У В'єтнамі уряд вимагає від мігрантів, щоб 30% заро-

бітків вони перераховували у спеціальний державний фонд. Філіппіни в 1982 р. ухвалили рішення щодо обов'язкового переказу щонайменше 70% доходів мігрантів через національні банки (щоб поновити паспорт, який був чинним впродовж року, потрібно було надати підтвердження виконання цієї вимоги). Проте варто відмітити, що сума переказів під час дії зазначеного порядку ніколи не досягала 70% заробітків філіппінців за кордоном [8].

Низка країн намагалася оподатковувати грошові перекази трудових мігрантів. Так, нещодавно Шрі-Ланка спробувала встановити 15-відсотковий податок на перекази, проте дуже швидко змушена була його скасувати. За даними Світового банку, досвід оподаткування доходів від трудової міграції на початку 2000-х рр. мали лише 5 країн світу, зокрема, Колумбія – 3% (тепер скасовано), Еквадор – 12%, Перу – 0,1%. Польща та Грузія оподатковували перекази, враховуючи їх у загальній сумі доходів домогосподарств [8].

Однак більш ефективна і поширена схема, безперечно, заснована не на примусі, а на зацікавленості. Вона передбачає дозвіл на відкриття валютних рахунків, встановлення на них вищих відсотків, певні пільги для їх власників, зменшення податків чи митних зобов'язань тощо. За даними Світового банку, 35% країн світу практикують такий підхід [8].

Так, спеціальні банківські депозити з підвищеними відсотковими ставками існують в Індії. У 2012 р. на таких депозитах нараховувалося 50 млрд. доларів США, що становило 20% всіх депозитів у банківській системі [8].

Мігранти, які повертаються до Пакистану на постійне проживання чи навіть тимчасово, можуть скористатися митними знижками на імпорт обладнання та інших товарів виробничого призначення. Величина пільг залежить від рівня розвитку регіону, де планується їх використання, і є найвищою, якщо бізнес започатковується у віддалених депресивних регіонах країни. Правом на безмитне ввезення обладнання та сировини користуються також мігранти, якщо ці товари спрямовуються у спеціальні економічні зони [9, 53].

У деяких країнах застосовуються податкові пільги для трудових мігрантів. Так, на Філіппінах ця категорія осіб звільнена від обов'язку подавати декларацію про доходи. В Єгипті мігранти, які переказують кошти через банки, можуть отримати податкові пільги терміном до 10 років. В Індії та Шрі-Ланці отримані на депозити мігрантів проценти звільняються від оподаткування [9, 48].

У світовій практиці поширеним напрямом залучення грошових переказів є встановлення вигідного обмінного курсу. Зокрема, у 1974 р. уряд Бангладешу дозволив мігрантам продавати валюту фірмам-імпортерам через аукціон, який проводив національний банк [9, 39].

Оскільки кошти, які надсилають окремі громадяни, є відносно невеликими, у зарубіжній практиці застосовують механізми накопичувальних рахунків під певні програми (наприклад, з метою купівлі житла, освіти чи відкриття бізнесу). За бажанням громадянина його заощадження можуть також спрямовуватися в успішні та прибуткові підприємства на батьківщині. Скажімо, відповідна урядова програма діє на Філіппінах. На Мальті, в Естонії в рамках загальної інвестиційної політики мігрантам пропонується широкий спектр інвестиційних проектів [10, 113].

Стимулювати перекази покликані й інші досить різноманітні заходи. Так, на Філіппінах мігрант упродовж двох тижнів після повернення на батьківщину може витратити 2 тис. доларів в безмитних магазинах. У Пакистані у випадку переказу 2,5 тис. доларів офіційними каналами громадянин отримує можливість безкоштовно оформити чи поновити паспорт [8].

Сприяти переказам трудових мігрантів уряди держав можуть, використовуючи не лише фінансові, а й адміністративні важелі (проте не шляхом встановлення жорстких правил, а створення додаткових можливостей для мігрантів). Так, на Філіппінах Державна адміністрація з соціального захисту працівників за кордоном видає кожному працівникові-мігрантові, який підписує контракт, ідентифікаційну картку, що автоматично означає відкриття банківського рахунку, через який переказ коштів на батьківщину здійснюється за символічною ціною. Прикладом може слугувати також угода між фінансовими установами Мексики та США, досягнута за участі мексиканського уряду, яка дозволила нелегальним мігрантам-мексиканцям у США відкривати поточні рахунки в банках, з яких на батьківщині знімають гроші члени їхніх родин. Це стало можливим завдяки тому, що мексиканські консульства у США видають усім мексиканцям, незалежно від їхнього правового статусу, спеціальні ідентифікаційні картки, так звані "матрикули", які визнаються банками як достатні для проведення банківських операцій. Лише впродовж року з моменту введення було видано 1,5 млн. "матрикул", а обсяг грошових переказів до Мексики зріс майже на третину [8].

Враховуючи, що перекази – це приватні кошти, а їхні адресати не підприємці і не інвестори, для збільшення інвестиційного потенціалу зароблених мігрантами коштів важливими є різні форми консультування, навчання з питань бізнесу. Систему навчально-консультативних центрів для мігрантів, що повертаються, створено в Пакистані, на Філіппінах та в інших країнах світу.

Ще одним напрямом залучення переказів трудових мігрантів для розвитку країни походження є підтримка ініціатив їх громадських об'єднань (земляцтв) за кордоном, спрямування колективних переказів мігрантів на вирішення важливих для місць їхнього походження проблем (наприклад, на будівництво доріг, лікарень чи шкіл). Прикладом може слугувати програма, яка діє в Мексиці й отримала назву "три до одного". Тобто, влада готує і пропонує мігрантам для фінансування суспільно значущі проекти. Для їх реалізації на кожний долар колективних переказів заробітчан додається по долару з бюджетів різного рівня: державного, бюджету штату та місцевого. Протягом останніх 20 років ця програма стимулювала понад 500 млн. доларів інвестицій трудових мігрантів [8]. Подібна практика поширена й в інших країнах Латинської Америки, зокрема, в Гватемалі, Гондурасі, Домініканській Республіці. Нещодавно вона запроваджена в Молдові [8].

З метою залучення коштів з-за кордону окремі держави випускають цінні папери, що поширюються в діаспорах, деноміновані в іноземній валюті. На них встановлюються вигідні проценти та обмінні курси, а їхні власники мають право отримати готівку за першою вимогою. Зокрема, ще у 1951 р. до такої практики вдався Ізраїль. З того часу випущено облігацій на загальну суму понад 25 млрд. доларів США. На них припадає приблизно третина зовнішнього боргу країни. Гроші використовуються на соціально значущі проекти, такі як будівництво зрошувальних систем, житла та комунальної інфраструктури. Тричі (у 1991, 1998 та 2000 рр.) випускала облігації для емігрантів Індія – на 1,6, 4,2 та 5,5 млрд. доларів США відповідно. На них встановлювався вищий процент, ніж той, що мігранти могли отримати, зберігаючи кошти на депозитах в країні перебування [8]. Валютні облігації для мігрантів випускали також Бангладеш, Пакистан, Ліван, Філіппіни, Китай.

Особливе місце в державній політиці щодо стимулювання грошових переказів належить зменшенню їх вартості і спрямування офіційними каналами. Адже кошти, що

надійшли через неформальні канали, хоча й виконують свою соціальну роль, проте їх значно важче спрямувати в інтересах розвитку. Більше того, вони здатні сприяти поширенню тіньової економіки, відмиванню брудних грошей, фінансуванню криміналу та тероризму [11, 146]. Відтак, щоб мігранти визначилися на користь офіційних переказів, необхідно забезпечити належну конкуренцію на ринку фінансових послуг, ліквідувати юридичні та бюрократичні бар'єри, унеможливити монопольне становище окремих його учасників. Необхідно докладати зусиль до розвитку фінансової інфраструктури, використання новітніх технологій переказів (наприклад, за допомогою мобільних телефонів, удосконалення та розширення спектру послуг, що надаються фінансовими установами). Окрему проблему становить обмежений доступ до банківських послуг нелегальних мігрантів, які не мають чинних документів. Проте доцільними в цьому випадку можуть бути ідентифікаційні картки, схожі на ті, які видаються мексиканськими консульствами в США мігрантам незалежно від їхнього правового становища.

Вважаємо, що Україні необхідно схвалити розроблені нормативно- правові документи, які регулювали б міжнародну міграцію робочої сили (зокрема Закону України "Про статус трудового мігранта", проект якого розроблений Комісією у справах мігрантів УГКЦ ще у 2011 році), а також укріпити раніше складені двосторонні угоди новими параграфами (такими, як взаємне працевлаштування, взаємне визнання дипломів про освіту, створення уніфікованої системи оподаткування для того, щоб уникнути подвійного оподаткування тощо) [12, 115].

На нашу думку, також варто забезпечити розробку та реалізацію фінансових механізмів використання діаспорних мереж, тобто створити інституційний базис щодо формування банківських програм для стимулювання відкриття депозитних рахунків мігрантів (як у національній, так і в іноземних валютах), випуску облігацій діаспори, відкриття пайових фондів тощо.

При торговельно-економічних місіях консульських установ України варто створити окремі підрозділи, котрі займалися б роз'ясненням підприємницьких та інвестиційних можливостей нашої країни для потенційних інвесторів. Це б, у свою чергу, стимулювало не лише притік міграційного капіталу на батьківщину, а й його якісне використання. З цією метою доцільно було б ініціювати створення кредитних спілок із залученням коштів трудових мігрантів. Крім того, що такі кошти будуть "працювати" і приносити додатковий дохід, це сприятиме також і реемігрції населення.

Переконані, що створення асоціації трудових мігрантів для акумулювання фінансових ресурсів за інноваційними схемами дадуть можливість істотно покращити місцеву інфраструктуру, оскільки, як вже зазначалося, доходи від трудової міграції мають цільовий характер, тому абсолютна більшість інвестицій від асоціації мігрантів спрямовуватиметься на розвиток загальносуспільних потреб: будівництво доріг та очисних споруд, розвиток сфери охорони здоров'я, освіти, створення сімейних ферм тощо. Вважаємо, що механізм соціального спрямування міграційного капіталу є досить перспективним у формуванні та реалізації соціальної політики.

Висновки. В сучасних умовах міжнародна трудова міграція перетворилася на невід'ємну складову суспільно-економічного, соціального, політичного та культурного життя країн світу. Вона є вигідною і країнам призначення мігрантів, і країнам їх походження. Один із найбільш значимих результатів міграції – доходи від трудової міграції, що трансформуються в численні, а головне систематичні грошові перекази мігрантів

своїм родинам на батьківщину. Вони формують сьогодні один з найпотужніших міжнародних фінансових потоків, порівнюваний за обсягами з міжнародною фінансовою допомогою та прямими іноземними інвестиціями, справляючи вагомий вплив не лише на добробут домогосподарств-отримувачів, а й на макроекономічні показники держав.

Проте вплив грошових переказів на розвиток економіки не є однозначним. За одних умов вони здатні його помітно прискорити, проте за інших – загальмувати. Тому вкрай важливою для використання їх позитивного потенціалу є державна політика. У свою чергу, розробка такої політики потребує належного наукового забезпечення, ретельного вивчення обсягів, джерел та механізмів переказів, напрямів їх використання, наслідків надходження валютних коштів з-за кордону для соціально-економічного розвитку на мікро- і макрорівнях.

Таким чином, варто докласти максимум зусиль, аби міграційні процеси в Україні стали цивілізованими, а політика держави у цій сфері передбачала:

- удосконалення механізму здійснення грошових переказів, тобто заохочення мігрантів надсилати зароблені кошти через офіційні канали;
- стимулювання переказів з метою збільшення їх обсягів;
- створення умов для продуктивного використання переказів на батьківщині;
- звільнення від податків імпорту засобів виробництва, що ввозяться мігрантами для ведення малого бізнесу та створення нових робочих місць;
- спрямування переказів в інтересах розвитку малого підприємництва;
- підвищення рівня фінансової грамотності мігрантів та їх сімей;
- сприяння легальній та організованій міграції;
- встановлення тісних зв'язків з діаспорою тощо.

Вважаємо, що запропоновані рекомендації дадуть змогу підвищити ефективність регулювання міграційних процесів, допоможуть створити систему заходів, які сприяли б належному використанню міграційного капіталу в Україні.

Література

1. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал в Україні / А.П. Гайдуцький. – К. : ТОВ "Інформсистем", 2009. – 244 с.

2. Малиновська О.А. Перекази мігрантів з-за кордону: обсяги, канали, соціально-економічне значення/ А.О. Малиновська. – К. : НІСД, 2013. – 67 с.

3. Позняк О.П. Населення України. Трудова еміграція в Україні/ О.П. Позняк. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

4. Гайдуцький А.П. Масштаби доходів українських трудових мігрантів / А.П. Гайдуцький // Економіка держави. – 2008. – № 2. – С. 24–31.

5. Малиновська О.А. Україна, Європа, міграція: міграція населення України в умовах розширення ЄС / О.А. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2004. – 171 с.

6. Москаль Г. Напрямки вдосконалення міжнародного співробітництва України в сфері регулювання міграційних процесів / Г. Москаль // Віче. – 2012. – № 20. – С. 16–19.

7. Гайдуцький А.П. Міграційний клондайк для України / А.П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. – 2013. – № 42. – С. 28–32.

8. Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання: Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1276/

9. Миграционные процессы в странах Азии и Африки – опыт государственного регулирования: Сборник статей / отв. ред. А.А. Рогожин. – М. : ИМЭМО РАН, 2010. – 67 с.

10. Миграция и денежные переводы: Восточная Европа и бывший Советский Союз / под ред. Али Машура, Брюса Куиллина. – М. : Весь мир, 2012. – 211 с.

11. Волошин Г.В. Нові виклики для міграційної політики країн: призначення та походження / Г.В. Волошин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 145–154.

12. Курій Л.О. Вирішення міграційних проблем в Україні і розвиток людського потенціалу / Л.О. Курій // Стратегічні пріорітети. – 2012. – № 1. – С. 113–120.

References

1. Haydutskyi, A.P. (2009). Mihratsiynyi kapital v Ukraini [Migration capital in Ukraine]. Kyiv: Informsystem [in Ukrainian].

2. Malynovska, O.A. (2013). Perekazy mihrantiv z-za kordonu: obsiahy, kanaly, sotsialno-ekonomichne znachennia [Transfers of migrants: volume, channels, social economic importance]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

3. Pozniak, O.P. (2010). Naselennia Ukrainy. Trudova emihratsiia v Ukraini [The population of Ukraine: labor migration in Ukrainian]. Kyiv: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

4. Haydutskyi, A.P. (2012). Masshtaby dokhodiv ukrainskykh trudovykh mihrantiv [The scale of income Ukrainian migrant workers]. Ekonomika derzhavy – State economy, 3, 24–31 [in Ukrainian].

5. Malynovska, O.A. (2004). Ukraina, Yevropa, mihratsiia: mihratsiia naselennia Ukrainy v umovakh rozshyrennia ES [Ukraine, Europe, migration: migration of Ukraine in terms of expansion ES]. Kyiv: Blank-Pres [in Ukrainian].

6. Moskal, H. (2012). Napriamky vdoskonalennia mizhnarodnoho spivrobitnytstva Ukrainy v sferi rehuliuvannia mihratsiinykh protsesiv [Areas of improving Ukraine's international cooperation in the regulation of migration processes]. Viche, 20, 16-19 [in Ukrainian].

7. Haedutskyi, A.P. (2013). Mihratsiynyi klondaik dlia Ukrainy. Dzerkalo tyzhnia. – Mirror of the week, 42, 28-32 [in Ukrainian].

8. Perekazy mihrantiv z-za kordonu ta mozhlyvi zakhody shchodo yikh zaokhochennia ta efektyvnoho vykorystannia: Analitychna zapyska [The transfers of migrants from abroad and possible measures to promote and effectively. The transfers of migrants from abroad and possible measures to promote and effectively. Analytical brief]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry prezydentovi Ukrainy. Available at: http://www.niss.gov.ua/articles/1276/

9. Rohozhyn, A.A. (Eds.). (2010). Migratsionnyie protsessyi v stranah Azii i Afriki - opyit gosudarstvennogo regulirovaniya [Migration processes in the countries of Asia and Africa - Experience of state regulation]. Moscow: IMEMO RAN [in Russian].

10. Mashura, A., Kuyllyn B. (Eds.). (2012). Migratsiya i denezhnyie perevodyi: Vostochnaya Evropa i byivshiy Sovetskiy Soyuz [Migration and money transfers: East Europe and the former Soviet Union]. Moscow: Ves mir [in Russian].

11. Voloshyn, H.V. (2011). Novi vyklyky dlia mihratsiinoi polityky krain: pryznachennia ta pokhodzhennia [New challenges for migration policy: destination and origin]. Aktualni problemy ekonomiky – Current economic problems, 1, 145-154 [in Ukrainian].

12. Kuriy, L.O. (2012). Vyrishennia mihratsiinykh problem v Ukraini i rozvytok liudskoho potentsialu [Resolve of migration problems in Ukraine and human development] Stratehichni prioritety – Strategic priorities, 1, 113-120 [in Ukrainian].